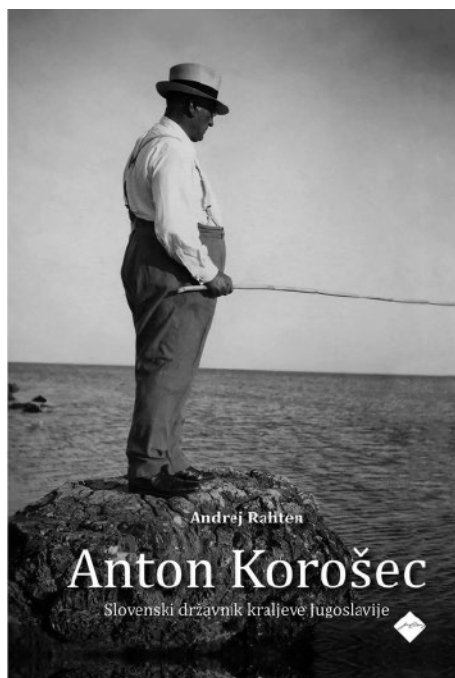

POROČILA IN OCENE – REPORTS AND REVIEWS

ANDREJ RAHTEN: DR. ANTON KOROŠEC, SLOVENSKI DRŽAVNIK KRALJEVINE JUGOSLAVIJE. Glavni urednik dr. Aljoša Harlamov, Cankarjeva založba – Založništvo, Ljubljana 2022, 599 str.

Luč sveta je zagledala nova zajetna knjiga o dr. Antonu Korošču, slovenskogoriškemu rojaku iz Biserjan pri Sv. Juriju ob Ščavnici, ki je bil vplivni slovenski državnik Kraljevine Jugoslavije. Knjiga ponuja vpogled v neverjetno dinamično, bogato in vsestransko razgibano politično kariero in ustvarjalno

življenje Antona Korošca v obdobju med obema vojnama, ko so vedno bolj naraščala nesoglasja v novi, skupni prvi jugoslovanski državi. Napisal jo je **dr. Andrej Rahten**, znanstveni svetnik ZRC SAZU v Ljubljani in redni profesor na oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, tudi sicer avtor številnih monografij, med drugim odmevnega dela *Prestolonaslednikova smrt*. Za svoje delo je leta 2002 prejel zlati znak ZRC SAZU. Bil je tudi slovenski veleposlanik na Dunaju.

Avtor v monografiji razkriva Koroščeve ključne značajske lastnosti, ki so botrovale njegovim političnim uspehom in podžiga bralčevo radovednost z manj znanimi podatki, kot so njegova ljubezen do ribičije – ki jo je imel priložnost izživeti v času konfinacije na Hvaru – in politikov talent za smučanje, ki mu je na Črnem vrhu prinesel pokal. Dr. Korošec je bil velik mož dejanj, mož ustvarjalnega značaja, bistrega uma in odločnosti. Predgovor h knjigi, ki jo je izdala Cankarjeva založba, založništvo iz Ljubljane, je napisal eden najboljših poznavalcev Koroščevega dela in življenja **dr. Feliks J. Bister**; recenzenta sta bila **dr. Bogdan Kolar** in **dr. Jurij Perovšek**. Knjigo je uredil in jezikovno pregledal Tine Logar, oblikoval in tehnično uredil **Matej Nemec**. Imensko kazalo je izdelal **dr. Robert Devetak**. Pod monografijo se je kot glavni urednik podpisal **dr. Aljoša Harlamov**. Izšla je v visoki nakladi

1500 izvodov, kar samo po sebi potrjuje njen pomen v slovenskem zgodovino-pisju. Spoštovanja vredno delo, ki ne nastane preko noči.

Avtor, ki sodi med najbolj plodovite pisce novejšee dobe in se sistematično ukvarja z obdobjem, v katerega uvršča tudi dr. Antona Korošca, je še enkrat dokazal mojstrsko vihtenje peresa in predvsem obvladovanje tematike, ki jo je znanstveno korektno in objektivno obdelal. Čeprav je o dr. Korošču izšla že množica knjig, pisanih z različnih zornih kotov in izpod peres politično-ideološko gledano tudi Koroščevih nasprotnikov, nam avtor v maniri poštenega kronista naniza mnoga bolj ali manj znana dejstva, ki jih spretno »osveži« z novimi pogledi, do katerih je prišel med proučevanjem in študijem virov. Dr. Korošec je bil kompleksna osebnost, ne samo kot človek, pač pa tudi kot duhovnik in politik ter predvsem kot politični voditelj, ki je imel po mojem osebnem prepričanju naravni talent za politika. Mož je vedel, kako se pletejo in prepletejo tanke niti politike, in to še posebej v beograjskih krogih, kjer se je več kot odlično znašel. Seveda je delal tudi napake, katerih nam avtor ne zamolči. Najbrž ne bom pretiraval, če zapišem, da se je dr. Rahten lotil enega od fundamentalnih del, s katerim je postavil dr. Korošca na mesto, ki mu v zgodovini gre. Sam tudi kot bralec v knjigi pogrešam nekaj več tehtnih obrazložitev glede njegovega antisemitizma (tega ne zanika, a hkrati opozori, da ni bil zagovornik nacistične rasne politike) in predvsem njegovo zakoreninjeno nasprotovanje prostozidarstvu. Da je bil antikomunist (ko je bil notranji minister, je to še kako dokazal), je samo po sebi umevno – o tem ni dilem. Gle-

de Koroščevega odnosa do prostozidarstva se mi zdi, da še ni vse povedano. Avtor nas namreč opozori, da je v literaturi mogoče najti podatke, da je dr. Korošec spiske prostozidarjev dostavljal nemški obveščevalni službi. Ali je to res ali ne, bo pokazala šele temeljita raziskava in analiza virov, če bo do njih (že) mogoče kmalu priti. Rahten namreč dodaja, da kljub nekaterim ohranjenim dokumentom tega ni mogoče z gotovostjo potrditi, a tudi zanikati ne, saj so imeli tudi vplivni prostozidarji za dr. Korošca obremenilno gradivo. Kot lahko preberemo, so ga uvrstili na vrh seznama Nemcem sovražnih politikov. Vse to so precejšnje dileme in silijo bralca k razmisleku, kaj je res in kaj ni. Zato se tudi globoko strnjam z avtorjem, da bi bilo treba čas, ko je bil dr. Korošec notranji minister v Stojadinovičevi vladi, posebej obdelati in v tem kontekstu raziskati, potrditi ali dokončno zavreči omenjene dvome. Glede na Rahtenovo raziskovano vnemo in delovno energijo bomo mogoče to čez čas prebirali v novi knjigi. Antikomunizem in prostozidarstvo v povezavi z obveščevalnimi službami je tematika, ki bo terjala veliko poglobljenega raziskovanja. Glede na odprtost arhivov obveščevalnih služb pa se bojim, da bo marsikaj za vedno ostalo zavito v tančico skrivnosti. Tako pač je. Ni pa skrivnost, da so nekateri vplivni nacistični krogi po letu 1938 dr. Korošca označili za »sovražnika nemškega naroda« in ga imeli za nacističnim ambicijam nenaklonjenega politika. To je bilo res, čeprav je kot spreten politik navzven podpiral pragmatično politiko ministrskega predsednika Stojadinovića. In še na nekaj nas avtor izrecno opozori, namreč dr. Korošec naj bi po začetku

druge svetovne vojne 1. septembra 1939 v Jugoslaviji še vedno videl najboljši branik za slovenski narodni razvoj.

V Koroščevi politiki je bila glavna stalnica predvsem ohranitev jugoslovanske države kot zagotovila avtonomnega razvoja slovenskega naroda. V številnih kriznih razmerah je prav zato nastopal kot neke vrste rešitelj kraljeve Jugoslavije; njegova premišljena politika je Sloveniji znotraj Jugoslavije omogočila tudi precejšnjo avtonomijo. Korošec je vrhunec svoje politične kariere dosegel po prvi svetovni vojni, ko je najprej odločilno pripomogel k ustanovitvi jugoslovanske države, nato pa pomembno sooblikoval njeno politično sceno. Njegovo politično delovanje je ujeto in predstavljeno tudi z bogato zbirko fotografij, ki izdajajo Koroščevo ljubezen do javnih in družabnih dogodkov ter pričajo o politikovi izjemni priljubljenosti. Hkrati nam objavljene fotografije v monografiji ponujajo zanimiv vpogled v takratno politično sceno. Branje, ki te dobesedno sili k razmišljanju in terja svoj čas.

Obsežna monografija dr. Andreja Rahtena v dvajsetih poglavjih po kronološkem redu obravnava vsebinsko zaokrožene teme v obdobju od 1. decembra 1918, od ustanovitve Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Beogradu, do Koroščeve smrti 14. decembra 1940 in njegovega slavnostnega pogreba v Ljubljani. Izvrstno delo, ki se ga spleča vzeti v roke in temeljito prebrati – s tem bo naše razumevanje nastanka jugoslovanske države popolnejše in tudi če se z vsem zapisanim ne strinjamo – jasnejše. Glede sistematike ni nikakršnih pripomb; dr. Rahten zelo dobro obvlada svojo »obrt« in zna ločiti zrnje od plev. Zdi se mi vredno

pripomniti še to, da je tudi že omenjeno fotografsko oz. dokumentarno gradivo izredno dobro razporedil in objavil na pravih mestih. To daje knjigi dodano vrednost in samo dopolnjuje tehtno pisanje avtorja, ki se je naslonil na množico virov in literature. Ko govorimo o dr. Korošču s tem nimamo težav, saj ga ni bilo slovenskega (in tudi beograjskega) časopisja, ki se ne bi razpisalo o njegovih političnih pogledih, potezah in ukrepih. Poleg tega je bil dr. Korošec tudi mož širokih kulturnih obzorij, kar je dokazoval z obiski kulturnih in drugih javnih prireditev v Beogradu in v drugih mestih. Imel je neverjetni krog poznanstev v umetniško-kulturnih krogih in časopise pač ni moglo mimo tega. Avtor je najpogosteje citiral pisanje *Slovenca*, nekoliko manj ostale časopise, ki na Korošča tudi niso pozabili. A to je njegova stvar in v ničemer ne zmanjšuje vrednosti dela, saj to zagotovo ni zadnja knjiga o dr. Korošču, o katerem bo najbrž kaj novega zapisala tudi prihajajoča mlajša generacija slovenskih zgodovinarjev. Dr. Rahten jim je ponudil odlično iztočnico in posrečeno vsebinsko izhodišče. To potrjujejo tudi mnenji obeh recenzentov. Dr. Jurij Perovšek je na primer zapisal, da »*smo ob 150-letnici rojstva dr. Korošča z monografijo dobili celovito in pregnantno izrisano podobo najpomembnejšega politika v Kraljevini SHS /Jugoslaviji/. Avtor prepričljivo pokaže, kako je Korošec ob vseh ministrskih in parlamentarnih funkcijah in kot edini nesrbski predsednik jugoslovanske vlade odločujoče vplival na tedanji jugoslovanski politični razvoj ter položaj in vlogo Slovencev v prvi jugoslovanski državi*«. K temu ni kaj dodati. Prav tako se lahko strinjamo še z mnenjem drugega recenzenta

dr. Bogdana Kolarja, da »je avtor doku-
mentirano in hkrati kritično predstavil
večplastno osebnost dr. A. Korošca kot
Slovenca, politika in klerika s samosvo-
jim značajem in načinom nastopanja
do sodelavcev, kot veččega politika, ki
je razumel politični trenutek in hkrati
zaznal namene ljudi, s katerimi se je sre-
čeval ali sodeloval. Pri tem študiju dr.
Korošca ne obravnava izolirano, temveč
na vsaki postaji njegovega življenja ali
političnega trenutka, v katerega je bil
vpleten, zariše širši ali ožji kontekst, v
katerem je deloval ali skušal uresničiti
svoje načrte«.

Dr. Rahten nam tega spretnega slo-
venskega politika, ki mu v njegovem
času ni bilo enakega, slikovito pred-
stavi tudi kot človeka, ki je imel rad
življenje in ki je užival v dobri družbi,
ob dobri hrani in pijači. Kulinaričnih
užitkov se ni nikoli branil – celo pozno
zvečer so mu posebej prijali čevapčiči,
čeprav je potem imel zaradi njih težave
s prebavo. Avtor monografije tudi ne
skriva Koroščeve sladkorne bolezni, ki
jo je stresno politično delo in izogiba-
nje dietnim nasvetom le še slabšalo in
ga na koncu pripeljalo do smrti v 68.
letu življenja. Dr. Korošec je znal živeti
in biti tudi življenjsko preprost, vese-
ljak v dobri družbi, radosten in hkrati
kreposten. Kritik na svoj račun ni rad
sprejemal; bil je velik deloholik, siste-
matik; od podrejenih je zahteval red
in disciplino. Uradniki v ministrstvih
so nanj gledali z velikim strahospo-
štovanjem. In še ene drobne zanimi-
vosti nam avtor ne zamolči – namreč
dr. Korošec je bil rad tudi v družbi le-
pih žensk iz kulturniških krogov. Kot
svetovljan je pogosto hodil v opero in

gledališče in se družil s primadonami.
Pri tem pa avtor ne podtika neprever-
jenih resnic – zapiše, kar je javnost o
Korošču vedela. Dr. Anton Korošec je
pač znal živeti in tega ni skrival. Kot
je o njegovi smrti zapisal zgodovinar
dr. Peter Vodopivec, je bila Koroščeva
smrt izguba za slovensko meščansko
politiko.

Rahtenova knjiga terja za branje svoj
čas in tega je tudi vredna. Vse do za-
dnjih vrstic, iz katerih veje osebno raz-
mišljanje, da je na nek način škoda, da
si ni vzgojil naslednika. Zakaj tega ni
storil, je drugo vprašanje. Poraja se tudi
pomislek, kako bi se razpletlo dogajanje
po letu 1941, ko je bila Slovenija okupi-
rana in razkosana, če bi dr. Korošec še
živel in vodil slovenski katoliški poli-
tični tabor. Lahko zgolj ugibamo, meni
avtor in dodaja, da to ni naloga zgodo-
vinarja in zgodovinarja. Morda bodo
kolegi zgodovinarji v zvezi s to dilemo
postregli s svojimi pogledi in stališči;
tudi sam se v to ne želim spuščati. Si pa
dovolim zapisati, da bi se lahko glede
na Koroščevo veliko politično avtoriteto
obrnilo drugače ali pa prav zaradi
tega v še večji narodni razkol. Kdo bi
vedel? Ne glede na te dileme želim za
konec avtorju monografije pritrditi v
stavku, v katerem pravi, da *»mar dobra
tri desetletja po razpadu jugoslovanske
in nastanku samostojne slovenske drža-
ve lahko z vso gotovostjo trdimo, da prav
ob omenjenih Koroščevih dosežkih v hi-
storični perspektivi zbledijo tudi njego-
ve politične zmote in človeške šibkosti.«*
Zmote lahko zbledijo, pozabijo pa se
najbrž (le) ne!

Marjan Toš